

ГАЛАГАН С.О.

кандидат юридичних наук

ORCID ID: 0000-0003-4028-942X

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.46>**ВИДАЧА (ЕКСТРАДИЦІЯ) ОСІБ**

У статті здійснено комплексний аналіз видачі (екстрадиції) осіб як однієї з ключових і найбільш чутливих форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Розкрито правову природу екстрадиції крізь призму норм міжнародного права, положень кримінального процесуального законодавства України та практики їх застосування. Обґрунтовано, що екстрадиція становить собою складну міждержавну процедуру передачі особи з метою здійснення кримінального переслідування або виконання обвинувального вироку, яка має реалізовуватися з неухильним дотриманням принципів державного суверенітету, взаємності, презумпції невинуватості, а також міжнародних стандартів захисту прав і свобод людини.

Особливу увагу приділено аналізу термінологічної та нормативної невизначеності у співвідношенні понять «видача» та «передача» осіб у кримінальному процесі. Доведено, що відсутність чіткого законодавчого розмежування зазначених категорій призводить до колізій у правозастосовній практиці, ускладнює виконання міжнародних зобов'язань України та створює ризики порушення процесуальних прав осіб, щодо яких ініційовано екстрадиційні процедури. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність гармонізації національного кримінального процесуального законодавства з міжнародними стандартами шляхом уточнення понятійного апарату та узгодження відповідних процедур.

Окремий блок дослідження присвячено проблемам здійснення екстрадиції в умовах воєнного стану. Проаналізовано безпекові ризики, пов'язані з передачею осіб, специфіку екстрадиційних проваджень у справах, що розглядаються за відсутності обвинуваченого, а також політичний і правозахисний вимір екстрадиційних рішень. Наголошено на необхідності посилення процесуальних гарантій для осіб, щодо яких застосовується екстрадиція, зокрема шляхом обов'язкової оцінки ризиків порушення прав людини, удосконалення процедур заочного обрання запобіжних заходів, забезпечення належних умов тримання під вартою та дотримання принципу стриманої офіційної комунікації з боку органів державної влади. Зроблено висновок, що подальше вдосконалення інституту екстрадиції є необхідною передумовою підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у кримінальному судочинстві та забезпечення балансу між інтересами правосуддя і захистом прав людини.

Ключові слова: екстрадиція, видача, передача, співробітництво, провадження, права, безпека, законодавство.

Galagan S.O. Extradition (surrender) of persons

The article provides a comprehensive analysis of the extradition (surrender) of persons as one of the key and most sensitive forms of international cooperation in criminal proceedings. The legal nature of extradition is examined through the prism of international law norms, the provisions of the criminal procedural legislation of Ukraine, and the practice of their application. It is substantiated that extradition constitutes a complex interstate procedure for the transfer of a person for the purpose

of criminal prosecution or enforcement of a conviction, which must be carried out with strict observance of the principles of state sovereignty, reciprocity, the presumption of innocence, as well as international standards for the protection of human rights and fundamental freedoms.

Particular attention is paid to the analysis of terminological and normative uncertainty in the correlation between the concepts of «extradition» and «transfer» of persons in criminal procedure. It is proven that the absence of a clear legislative distinction between these categories leads to conflicts in law enforcement practice, complicates the fulfillment of Ukraine's international obligations, and creates risks of violating the procedural rights of persons subject to extradition procedures. In this regard, the expediency of harmonizing national criminal procedural legislation with international standards by clarifying the conceptual framework and coordinating relevant procedures is substantiated.

A separate section of the study is devoted to the problems of extradition under martial law. The article analyzes security risks associated with the transfer of persons, the specifics of extradition proceedings in cases considered in the absence of the accused, as well as the political and human rights dimensions of extradition decisions. Emphasis is placed on the need to strengthen procedural safeguards for persons subject to extradition, in particular through mandatory assessment of risks of human rights violations, improvement of procedures for in absentia application of preventive measures, ensuring proper conditions of detention, and adherence to the principle of restrained official communication by public authorities. It is concluded that further improvement of the institution of extradition is a necessary prerequisite for enhancing the effectiveness of Ukraine's international cooperation in criminal justice and for ensuring a proper balance between the interests of justice and the protection of human rights.

Key words: *extradition, surrender, transfer, cooperation, proceedings, rights, security, legislation.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та зростання транснаціональної злочинності видача (екстрадиція) осіб набуває особливого значення як ключовий інститут міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Ефективність екстрадиційних процедур безпосередньо впливає на забезпечення принципу невідворотності кримінальної відповідальності, притягнення осіб до правосуддя та виконання міжнародних зобов'язань держав. Водночас практика застосування положень кримінального процесуального законодавства України та міжнародних договорів свідчить про наявність низки проблем, пов'язаних із тривалістю процедур, різним тлумаченням підстав для відмови у видачі, а також необхідністю забезпечення балансу між інтересами кримінального правосуддя та захистом прав і свобод людини.

Особливої актуальності зазначені проблеми набувають в умовах воєнного стану, коли зростає кількість осіб, що перебувають за межами України, а також збільшується потреба у міжнародній взаємодії з метою притягнення до відповідальності осіб, причетних до тяжких і особливо тяжких злочинів. Недостатня узгодженість між національним законодавством і міжнародно-правовими стандартами, складність процедур екстрадиції та ризики порушення прав запитуваних осіб зумовлюють необхідність комплексного наукового аналізу інституту видачі (екстрадиції) осіб і вироблення пропозицій щодо вдосконалення його правового регулювання та практики застосування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання видачі (екстрадиції) осіб як інструменту міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні висвітлювалися в наукових працях, присвячених як загальним проблемам взаємодії держав у кримінально-правовій сфері, так і окремим аспектам захисту прав людини під час екстрадиційних процедур. Зокрема, у дослідженнях О. М. Бандурки, В. П. Шибіко,

М. А. Погорецького, І. В. Гловюк, О. В. Капліної, А. А. Ткачука, Р. В. Вереша, С. С. Шелеста аналізуються правові підстави екстрадиції, принципи взаємності, подвійної кримінальності, спеціальності, а також співвідношення норм міжнародних договорів і національного кримінального процесуального законодавства. Окремий напрям наукових пошуків пов'язаний із дослідженням екстрадиції крізь призму стандартів Європейського суду з прав людини. У працях В. В. Навроцької, Н. І. Кучинської, І. Б. Михайловської, О. Ю. Татарова увага зосереджується на питаннях заборони катувань, ризику політично вмотивованого переслідування, гарантій справедливого судового розгляду та меж допустимості екстрадиції у справах *in absentia*. Проте, аналіз наукових джерел свідчить, що більшість досліджень зосереджені на загальнотеоретичних засадах або окремих елементах екстрадиційного процесу, тоді як комплексне осмислення проблем екстрадиції в умовах воєнного стану, термінологічної невизначеності понять «видача» і «передача», а також сучасних безпекових і політико-правових викликів залишається недостатнім. Це зумовлює необхідність подальших спеціальних наукових досліджень, спрямованих на вироблення узгоджених підходів до вдосконалення екстрадиційної процедури та її адаптації до сучасних умов кримінального судочинства.

Виклад основного матеріалу. Прагнення кожної держави ефективно протидіяти злочинності є фундаментальним чинником розвитку міжнародно-правового співробітництва. У глобалізованому світі, де кримінальні правопорушення дедалі частіше виходять за межі національних кордонів, боротьба з ними неможлива без тісної координації зусиль держав, узгодження процедур, обміну інформацією та взаємного виконання правових зобов'язань. Саме в цьому контексті екстрадиція (видача осіб) набуває особливого значення як основна форма міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, що забезпечує принцип невідворотності кримінальної відповідальності [7].

Видача осіб теж належить до тих універсальних форм міжнародного співробітництва, що мають подвійну правову природу, оскільки перебувають на стику міжнародного та національного права. З одного боку, екстрадиція ґрунтується на міжнародно-правових нормах, зокрема, конвенціях, двосторонніх договорах, угодах про взаємну правову допомогу, які визначають загальні засади і принципи взаємодії держав. З іншого боку, її реалізація неможлива без національного правового механізму, який забезпечує виконання міжнародних зобов'язань у межах внутрішньої правової системи. У цьому сенсі екстрадиція виступає містком між юрисдикціями, що дозволяє державам реалізовувати спільну мету – забезпечення справедливості й покарання винних осіб. Вона водночас є формою довіри між правовими системами різних країн, адже передбачає взаємне визнання процесуальних гарантій, рівень захисту прав людини та стандарти правосуддя. Сучасна практика міжнародних відносин підтверджує, що видача осіб не лише слугує засобом для кримінального переслідування, а й виконує превентивну функцію, стримуючи злочинців від спроб уникнути покарання шляхом перетину кордону. Таким чином, інститут екстрадиції стає важливим елементом реалізації міжнародного принципу невідворотності покарання (лат. *nullum crimen sine poena*), який посідає центральне місце в системі кримінального права більшості держав світу.

З огляду на виявлені лінгвістичні та правові розбіжності у використанні понять «видача» і «передача», на нашу думку доцільним видається їх чітке нормативне розмежування на рівні національного законодавства. Зокрема, пропонується внести відповідні зміни до ст. 10 КК України та глави 44 КПК України, де: термін «видача» слід законодавчо закріпити як примусову передачу особи на запит іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності чи виконання вироку; а термін «передача» – як добровільну або договірну дію держави щодо переміщення засудженої особи для відбування покарання у державі громадянства або постійного місця проживання. Таке унормування усуне термінологічну невизначеність, забезпечить узгодженість із міжнародними договорами, зокрема Європейською конвенцією про видачу правопорушників (1957 р.) та Конвенцією про передачу засуджених осіб (1978 р.), і сприятиме більш точному застосуванню норм під час міжнародного співробітництва у кримінальних провадженнях.

Екстрадиція включає офіційний запит про видачу особи, її встановлення на території однієї держави, перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі, а також прийняття рішення за запитом та фактичну передачу такої особи іншій державі, компетентні органи якої звернулися із запитом про видачу.

Основною метою екстрадиції є надання правової допомоги, що включає передачу осіб для притягнення їх до кримінальної відповідальності або виконання судового вироку, який набрав чинності. Екстрадиція може здійснюватися на запит держави, на території якої було вчинено злочин, держави, громадянином якої є особа, або держави, що постраждала від злочину.

В Україні існує значна договірна база, яка дозволяє компетентним органам держави ефективно співпрацювати з іноземними компетентними органами на підставі чинних міжнародних угод. Україна уклала договори про надання міжнародної правової допомоги з багатьма країнами світу. Одним із ключових джерел правових норм у міждержавних правовідносинах є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, який визначає основні правила поведінки з особами, що потрапили до сфери судочинства. Пакт проголошує, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність, ніхто не може бути безпідставно заарештований або затриманий, ніхто не може бути позбавлений волі інакше, ніж на підставах і за процедурами, встановленими законом [6, с. 468].

Процедура екстрадиції осіб з України є складним процесом міжнародної співпраці у сфері боротьби зі злочинністю. Як вже було зазначено, передусім, ця процедура регламентується міжнародними угодами, які встановлюють основні механізми та умови її застосування. Лише після цього вона підпадає під регулювання кримінально-процесуального права України, яке забезпечує її реалізацію на рівні національного законодавства. Однак, розвиток міжнародного нормативного регулювання екстрадиції ускладнюється існуванням специфіки процедур видачі осіб, що знаходять відображення у відповідному внутрішньому законодавстві більшості країн світу. Це пов'язано з положеннями таких законодавчих актів, як Європейською Конвенцією про видачу правопорушників, ратифікованою Законом України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, Додаткового протоколу та Другого додаткового протоколу 1978 р. до Конвенції [2], Конвенцією про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах [4].

Частина екстрадиційних норм у правовій системі України припадає також на норми таких багатосторонніх договорів, що регулюють боротьбу з окремими видами транснаціональними злочинами. Особливістю такого роду міжнародних договорів є те, що вони, передбачаючи імперативні норми щодо видачі осіб, які вчинили міжнародні злочини та (або) злочини міжнародного характеру передбачають кримінальні процесуальні норми такої видачі, які знайшли своє відображення в положеннях гл. 44 КПК України [5].

Екстрадиція включає: 1) офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; 2) перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; 3) прийняття рішення за запитом; 4) фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави (ст. 541 КПК України).

Процедура екстрадиції може бути застосована для притягнення осіб до кримінальної відповідальності за воєнні злочини та інші кримінальні правопорушення, пов'язані з війною, що були вчинені на території України. Запит на екстрадицію особи подається у випадках, коли за законодавством України хоча б за один із злочинів, з приводу яких запитується видача, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року, або якщо особу засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі, і невідбуттий строк становить не менше чотирьох місяців (ст. 573 КПК України).

Згідно з ст. 2 Європейської конвенції про видачу правопорушників [2], особа, засуджена в одній державі, може бути передана до іншої держави для відбування призначеного покарання. Виходячи з цієї норми, можна зробити висновок, що передається особа, засуджена за вчинення злочину, щодо якого вирок є остаточним, тобто особа засуджена в державі винесення вироку і передається для відбуття покарання в державу виконання вироку. Однак,

Європейська конвенція про видачу правопорушників не дає чіткого визначення процесуального статусу особи, яка підлягає екстрадиції. У ст. 1 цієї Конвенції зазначено, що договірні сторони зобов'язуються видавати всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої сторони за вчинення правопорушення або розшукуються з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою [2].

Згідно з ч. 2 ст. 12 Європейської конвенції про видачу правопорушників [2], запит про екстрадицію супроводжується оригіналом або завіреною копією обвинувального вироку чи постанови суду, або постанови про негайне затримання чи ордеру на арешт, або іншого розпорядження, яке має таку ж силу і видане відповідно до процедури, передбаченої законодавством запитуючої держави, з викладом правопорушень, за які вимагається видача. Час і місце їх вчинення, їх юридична кваліфікація і посилання на відповідні правові положення зазначаються як найточніше; копією відповідних законодавчих актів або, якщо це неможливо, викладом відповідного закону, а також, по можливості, як найточнішим описом відповідної особи, а також будь-якою іншою інформацією, яка може сприяти встановленню її особистості та громадянства.

Зокрема, згідно з ч. 4 ст. 574 КПК України, екстрадиція включає офіційний запит про видачу особи, її встановлення на території однієї держави, перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі, а також прийняття рішення за запитом та фактичну передачу такої особи іншій державі, компетентні органи якої звернулися із запитом про видачу.

Суб'єктами видачі особи (екстрадиції) відповідно до ст. 574 КПК України є Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України – уповноважені (центральні) органи України.

Першочерговими етапами екстрадиції є:

1. Отримання компетентними органами України інформації про конкретне місце перебування на території іноземної держави особи, яка підозрюється правоохоронними органами України у вчиненні злочину і щодо якої компетентним органом іноземної держави обрано запобіжний захід.

2. Затримання на території іноземної держави особи, яка розшукується компетентними органами України, та повідомлення про це компетентним органам України [8].

Для реалізації процедури видачі обов'язковою умовою є взяття під варту особи, стосовно якої надійшов запит. Такий підхід відповідає положенням Європейської конвенції про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р., яка визначає загальні правила взаємодії держав під час екстрадиції. Зокрема, запитувана держава зобов'язана поінформувати запитуючу сторону про прийняте рішення – як у випадку задоволення запиту, так і у випадку повної чи часткової відмови, із зазначенням мотивів такої відмови. Якщо рішення є позитивним, держава, яка здійснює передачу, повідомляє про місце, дату і тривалість утримання особи, необхідного для організації передачі. У разі виникнення обставин, які тимчасово перешкоджають передачі чи прийому особи, сторони узгоджують нову дату екстрадиції. Якщо ж передача не відбулася у встановлений строк, особа може бути звільнена через 15 днів, а обов'язково – після спливу 30 днів із дати, визначеної для передачі (ст. 18 Конвенції) [2].

Одним із факторів, що перешкоджають ефективному застосуванню механізму видачі (екстрадиції) осіб до України, залишається неврегульованість питання заочного обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Згідно з п. 1 ч. 2 ст. 575 КПК України, до запиту про видачу особи має бути додано засвідчену копію ухвали суду про застосування цього запобіжного заходу, якщо видача здійснюється з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності. Однак для ухвалення такої ухвали необхідно, щоб особа була оголошена в міжнародний розшук, що, своєю чергою, можливе лише після набуття нею статусу підозрюваного [5].

Процедура заочного обрання запобіжного заходу передбачена ч. 6 ст. 193 КПК України. Вона дозволяє суду за відсутності підозрюваного ухвалити рішення про тримання його під вартою, якщо прокурор доведе наявність підстав, передбачених ст. 177 КПК України, а також підтвердить, що підозрюваний перебуває на тимчасово окупованій території,

у державі-агресорі або оголошений у міжнародний розшук. Після фактичного затримання особи суд протягом 48 годин з моменту доставки до місця провадження повторно розглядає питання щодо доцільності застосування цього запобіжного заходу або можливості його заміни на більш м'який. Аналіз норм КПК України (статті 276–279) свідчить, що повідомлення про підозру є обов'язковою умовою набуття особою статусу підозрюваного. При цьому письмове повідомлення має бути вручене особисто або в інший законодавчо визначений спосіб – через членів сім'ї, адміністрацію місця роботи чи житлово-експлуатаційну організацію. Така процедура гарантує реалізацію положень підпункту «а» п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка закріплює право обвинуваченого бути своєчасно та зрозуміло поінформованим про суть і підстави висунутого проти нього обвинувачення [1; 3].

Щодо процедури заочного обрання запобіжного заходу, то її співвідношення з міжнародними нормами підтверджується положеннями ст. 25 Європейської конвенції про видачу правопорушників, де термін «постанова про утримання під вартою» охоплює будь-яке рішення суду про позбавлення волі, у тому числі ухвалене за відсутності особи. Таким чином, ухвала, винесена в порядку ч. 6 ст. 193 КПК України, може розглядатися як рішення про взяття під варту у розумінні Конвенції [2; 5].

Системний аналіз положень глави 18 КПК України дозволяє стверджувати, що законодавець використовує терміни «обрання» і «застосування» запобіжного заходу як взаємозамінні, оскільки обидва тягнуть однакові процесуальні наслідки. Як наголошено в рішенні Об'єднаної палати Верховного Суду, ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, ухвалена за відсутності особи, фактично створює правову підставу для її затримання, арешту та подальшої видачі [5]. Більше того, така ухвала є необхідним документом для ініціювання міжнародного розшуку через Інтерпол.

Підставою для відмови у задоволенні запитів про видачу осіб в Україну може бути відсутність належного рівня забезпечення прав і свобод людини у запитуючій державі. Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану, коли гарантування безпеки осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, ускладнюється. ЄСПЛ неодноразово констатував порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка забороняє катування та нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження [11]. Так, у справі «Івашенко проти України» (заява № 41303/11, рішення від 10 вересня 2020 р.) Суд зазначив, що істотна нестача простору у в'язничних камерах є самостійною підставою для визнання порушення ст. 3 Конвенції. Суд звернув увагу, що заявник утримувався у камері, де на одну особу припадало лише 1,4 м² особистого простору, що суттєво нижче мінімального стандарту у 3 м², визнаного допустимим у густонаселених установах. За таких обставин ЄСПЛ дійшов висновку про наявність обґрунтованої презумпції порушення прав людини. Аналогічні порушення були зафіксовані й у низці інших рішень ЄСПЛ щодо України, де Суд підкреслював системний характер проблеми неналежних умов тримання під вартою та відсутності ефективних засобів правового захисту [11]. Показовою стала відмова німецького суду у 2020 році в екстрадиції відомого бізнесмена та колишнього народного депутата: суд дійшов висновку, що у разі передачі особи існує реальний ризик порушення ст. 3 Конвенції (заборона нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження). Аргументація спиралася, зокрема, на звіт Європейського комітету із запобігання катуванням Ради Європи від 6 вересня 2018 року, у якому зафіксовано системні проблеми з умовами тримання в українських ізоляторах. Окремий блок заперечень стосується провадження *in absentia*. У доповідях звернуто увагу, що українські правила щодо розгляду справ за відсутності підозрюваного/обвинуваченого не забезпечують належного механізму повторного, повноцінного перегляду вироку після повернення особи, що фактично позбавляє її можливості особисто викласти позицію захисту. Відтак запитовані держави користуються підставами для відмови, передбаченими, зокрема, Другим додатковим протоколом до Європейської конвенції про видачу: якщо мінімальні гарантії права на захист не були забезпечені, екстрадиція може не відбутися.

Вплив нинішнього воєнного стану також суттєвий. Чимало європейських юрисдикцій підходять до передачі осіб Україні вкрай обережно, посиляючись на безпекові ризики, логістику етапування та стабільність судового процесу в умовах збройної агресії. Україна, зі свого боку, декларує посилення гарантій: Міністерство юстиції анонсувало розроблення спеціального закону щодо окремого режиму тримання осіб, екстрадованих до України, та додаткових заходів безпеки під час їх конвоювання і утримання. Не можна оминати і політичну складову у справах про корупційні правопорушення. Коли навколо справи формується виразний політичний контекст, запитувати держави можуть застосовувати застереження про «політичні правопорушення» (ст. 3 Європейської конвенції про видачу; аналогічні положення містить і Конвенція про екстрадицію 1933 року). Це може впливати як на оцінку презумпції невинуватості у конкретній справі, так і на кінцеве рішення щодо передачі. Яскравий приклад – остаточна відмова Апеляційного суду міста Ниш (Сербія) у жовтні 2023 року видати до України колишнього керівника одного з підрозділів СБУ: суд побачив у запиті елементи політичного переслідування, зокрема через публічне клеймування особи «держзрадником» до набрання вироком законної сили [12]. Подібні ж міркування позначаються й на співпраці через Інтерпол. Система оповіщень, насамперед «червоне повідомлення», використовується для виявлення місцезнаходження особи та її арешту з подальшою екстрадицією. Водночас застосування інструментів Інтерполу обмежене ст. 3 Статуту Організації, яка забороняє будь-яку діяльність політичного, військового, релігійного чи расового характеру. Через це Генеральний секретаріат може відмовити у публікації або видаленні оповіщення, якщо побачить політичний підтекст провадження. У практичному вимірі це означає: навіть за наявності ухвали про тримання під вартою і належно підготовленого пакета документів країна може не отримати етапу міжнародного розшуку, необхідний для подальшої екстрадиції.

Узагальнюючи, відмови у видачі Україні найчастіше ґрунтуються на трьох групах аргументів: ризик порушення ст. 3 Конвенції через умови тримання та відсутність гарантій безпеки; процесуальні гарантії у справах *in absentia* (право на реальний повторний розгляд за участі особи); політичний вимір окремих проваджень, що активує конвенційні застереження та обмеження Інтерполу. У зв'язку з цим держава вживає заходів для приведення внутрішнього законодавства у відповідність до міжнародних стандартів. Так, 21 листопада 2023 року було прийнято Закон України № 3480-IX, яким внесено зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення». Цими змінами передбачено спеціальний порядок відбування покарання особами, переданими в Україну для виконання вироку чи притягнення до відповідальності за процедурою екстрадиції, зокрема у справах про воєнні злочини [10]. Відповідно до оновлених положень Кримінально-виконавчого кодексу, засуджені, видані в Україну з-за кордону, повинні відбувати покарання у визначених установах, перелік яких затверджується Міністерством юстиції України. Аналогічно, у ст. 8 Закону України «Про попереднє ув'язнення» встановлено обов'язок роздільного тримання осіб, які були екстрадовані в Україну, від інших категорій ув'язнених. Такий підхід спрямований на посилення гарантій їхньої безпеки, забезпечення належних умов тримання та запобігання можливим порушенням міжнародних стандартів у сфері прав людини [9]. Однак і цього не достатньо, оскільки, відповідь на ці виклики потребує поєднання процесуальних і матеріально-правових рішень.

Сучасна практика екстрадиції в Україні свідчить про активне залучення нашої держави до міжнародних механізмів правової допомоги. Україна є стороною більшості базових конвенцій Ради Європи у сфері кримінальної юстиції, що створює належне нормативне підґрунтя для взаємодії з іншими державами щодо видачі осіб. Водночас, ефективність таких процедур часто обмежується низкою внутрішніх та зовнішніх чинників, зокрема, від колізій законодавства до сумнівів іноземних партнерів щодо дотримання Україною прав і свобод людини. Одним із центральних викликів є відсутність чіткого розмежування понять «видача» та «передача» у національному законодавстві, що призводить до плутанини у правозастосуванні, особливо в контексті різних міжнародних договорів, які використовують англійські терміни *extradition* та *transfer* у різних значеннях. Невідповідність між

перекладами та правовою імплементацією міжнародних зобов'язань ускладнює виконання запитів іноземних держав, а іноді й створює підстави для відмови у видачі осіб Україні.

Ще однією суттєвою проблемою залишається питання гарантій дотримання прав і свобод осіб, щодо яких застосовується екстрадиція. ЄСПЛ у низці рішень неодноразово наголошував на системних порушеннях ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод через неналежні умови тримання під вартою в Україні. Саме це стає підставою для відмови іноземних судів у виконанні екстрадиційних запитів. Подібні рішення, засвідчують, що питання гуманного поводження та безпеки осіб у місцях позбавлення волі є визначальним чинником довіри до вітчизняної юстиції. Проблемними залишаються і процедурні аспекти – насамперед заочне обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ч. 6 ст. 193 КПК України), що часто розцінюється як таке, що не повністю відповідає стандартам ст. 6 Конвенції. Практика ЄСПЛ вимагає, аби особа була належним чином повідомлена про підозру, мала реальну можливість захисту, а не лише формальне повідомлення за відсутності особи. Порушення цих стандартів знижує довіру до екстрадиційних запитів України, особливо у державах Європейського Союзу.

Додатковим фактором, який ускладнює екстрадиційне співробітництво, є воєнний стан, що викликає у багатьох європейських країн сумніви щодо можливості забезпечення безпеки та справедливого судового розгляду екстрадованих осіб. У цих умовах Україна стикається з відмовами у виконанні запитів про видачу, особливо у справах корупційного чи політичного характеру. Нерідко іноземні суди вбачають у таких провадженнях ознаки політичного переслідування, що теж суперечить ст. 3 Європейської конвенції про видачу правопорушників, яка забороняє екстрадицію у разі політичної мотивації.

З огляду на зазначене, постає потреба у системному оновленні українського законодавства в частині регулювання екстрадиційних процедур.

Висновки. Проаналізовано екстрадицію як одну із форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Встановлено, що правова природа екстрадиції полягає у врегульованій міжнародними договорами та національним законодавством процедурі передачі особи, стосовно якої здійснюється кримінальне переслідування або виконання вироку суду. Разом із тим, у вітчизняному праві виявлено термінологічну невизначеність між поняттями «видача» та «передача», що призводить до колізій у правозастосуванні. З метою їх усунення запропоновано законодавчо закріпити розмежування цих понять у КК та КПК України.

З'ясовано, що в умовах воєнного стану процедура екстрадиції ускладнюється через безпекові ризики та політичний контекст кримінального переслідування. З огляду на це обґрунтовано необхідність упровадження спеціальних процесуальних гарантій для осіб, видача яких запитується, а також удосконалення процедур заочного обрання запобіжних заходів та умов тримання екстрадованих осіб відповідно до стандартів ЄСПЛ.

Список використаних джерел:

1. Атаманов О. М. Набуття статусу підозрюваного особою, місцезнаходження якої не встановлено. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 3 (116). С. 83–94
2. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 груд. 1957 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_033
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. док. від 4 лист. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 07 жовт. 2002 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_619
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Т. 2 / Є. М. Блажівський, Ю. М. Грошевий, Ю. М. Дьомін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 638 с.

7. Макаров М. А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2012. 194 с.
8. Порядок направлення запитів про надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні в рамках екстрадиції : метод. реком. / авт. кол: Федченко В. М., Бадалова Т. Г. Євтушенко О. В., Панчук О. В. Дніпро : ДДУВС, 2024. 97 с.
9. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення дотримання прав і свобод засуджених громадян України, переданих в Україну для відбування покарання, а також щодо яких компетентним органом іноземної держави було прийнято рішення про їх видачу в Україну (екстрадицію) для притягнення до відповідальності або виконання вироку» № 3480-IX від 21 лист. 2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/b9126fc5-3d37-4f54-8631-d6f3b05a13b3>
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення дотримання прав і свобод засуджених, переданих в Україну для відбування покарання, а також осіб, стосовно яких компетентним органом іноземної держави було прийнято рішення про їх видачу в Україну (екстрадицію) для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку: Закон України від 21 лист. 2023 р. № 3480-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-20#Text>
11. Рішення ЄСПЛ у справі «Авраїмов проти України» (Заява № 71818/17) від 25 березня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f72#Text
12. Сербія остаточно відмовила в екстрадиції до України ексгенерала СБУ Наумова. URL: <https://suspilne.media/587857-serbia-ostatocno-vidmovila-v-ekstradicii-do-ukraini-eksgenerala-sbu-naumova/>

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

